

การเปลี่ยนชีวิตต้องเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ Changing a Life with the paradigm shift

สิน งามประโคน^๑
มยุรี ดั่งวงศ์^๒

บทคัดย่อ

ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม วิธีการแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านั้น ต้องเริ่มที่กระบวนทัศน์ในการมองโลกและชีวิต โดยบูรณาการหลักการธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม เพราะปัญหาที่โลกต้องเผชิญอยู่ทุกวันนี้ล้วนเกิดจากการกระทำของมนุษย์ผู้อาศัยโลก การแก้ปัญหาทุกอย่างก็ต้องเริ่มจากตัวมนุษย์เอง จากแนวคิดกระบวนทัศน์ใหม่ของพระพุทธเจ้าดังกล่าว มิได้เกิดขึ้นเองแบบลอยๆ แต่มีขั้นตอน มีวิธีการปฏิบัติโดยนำหลักความศรัทธา นำการเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจน ในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ เริ่มจากความศรัทธาเข้าใจความจริงตามหลักพระธรรมวินัย เพราะเนื้อหาที่แท้จริงสามารถช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมพุทธบริษัทได้ในที่สุด การเปลี่ยนความคิดตามหลักแห่งความจริงในพระธรรมวินัยที่ถูกต้อง เมื่อเข้าใจหลักธรรมวินัยแล้วจึงจะสามารถเปลี่ยนวิธีคิดได้

คำสำคัญ : การเปลี่ยนชีวิต, กระบวนทัศน์ใหม่, บูรณาการ.

Abstract

To solve any problems whether occurring from the change of human behavior, social condition, economic factor, political situation, cultural and environmental phenomena, it starts from a paradigm towards the world and life with appropriately integrated Dhamma principles. The world is confronting with problems resulting from the actions of man. The problem solution must be started from ourselves. This new paradigm of the Buddha has not occurred without cause and result, but with a process and practical approach by using the faith to the new paradigm. The clear and prominent goal of the new paradigm shift starts from faith to understand the truth of Dhamma and Vinaya principles. The true contents of Dhamma and Vinaya principles can truly help change behaviors of men. With right understanding in Dhamma and Vinaya, men can change their ways of thinking.

Keywords: Changing a life, New paradigm, Integration

^๑ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

^๒ ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่.

บทนำ

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเป็นนักปฏิรูปความคิดในการเปลี่ยน เพื่อที่เปลี่ยนความเชื่อที่เป็นมิจฉาทิฐิฝังรากลึกในสังคมดั้งเดิมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้มนุษย์ได้รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของโลกและความเป็นไปได้ของชีวิตตามความเป็นจริง บนพื้นฐานสัมมาทิฐิคนจะได้ไม่ตกเป็นทาสของกิเลส เพราะพระพุทธรศาสนาสอนเรื่องทุกข์ สาเหตุแห่งทุกข์และความดับทุกข์ อันเป็นเรื่องของชีวิตและความเป็นไปของวิถีชีวิต ทั้งแสดงให้เห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านั้น ต้องเริ่มที่ กระบวนทัศน์ในการมองโลกและชีวิต จากนั้นพระองค์ก็สอนให้ดำเนินชีวิตโดยบูรณาการหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม เพราะปัญหาที่โลกต้องเผชิญอยู่ทุกวันนี้ล้วนเกิดจากการกระทำของมนุษย์ผู้อาศัยโลก การแก้ปัญหาทุกอย่างก็ต้องเริ่มจากตัวมนุษย์เอง

ดังนั้นก่อนอื่นต้องทำความเข้าใจความหมายคำว่า กระบวนทัศน์ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Paradigm มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า paradigma ในภาษากรีกเป็น paradeigma และ กลาย มา เป็น คำ ว่า paradeiknynai แยกเป็น ๒ คำคือ para แปลว่า เทียบ ข้าง เหนือ อื่น หรือผ่านไป และคำว่า deiknynai แปลว่า ชี้ แสดง หรือบอก รวมเป็น คำว่า Paradigm แปลว่า ตัวอย่าง แบบหรือแบบแผน นักวิชาการมักใช้ในความหมายว่า ทัศนะพื้นฐาน ทัศนะแม่บท ความคิดหลัก ความคิดแม่บท เป็นต้น^๑

^๑โกศล ช่อผกา, “พุทธกระบวนทัศน์เชิงนิเวศวิทยาแนวลึก”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร*

นักวิชาการบางท่าน แปลคำ paradigm ว่า ทัศนะแม่บท ซึ่งมาจากภาษากรีกว่า para (beside) + deigma (example) หมายถึงความคิด หรือทัศนะพื้นฐานในการมองโลกที่เป็นต้นตอของเกิดของความคิดหรือทัศนะอื่นๆ โรเบิร์ตเค. เมอร์ตัน (Robert K. Merton) เป็นผู้นำคำว่า Paradigm นี้มาใช้เป็นคนแรกในความหมายว่า แบบ (model) หรือแบบแผน (schema) ที่ใช้อธิบายเกี่ยวกับโครงสร้างของ ทัศนะพื้นฐานของปัญหา ทฤษฎี ข้อสรุป และวิธีการปฏิบัติต่างๆ อย่างรวบรัดและชัดเจนในการวิเคราะห์ทางสังคมวิทยา (Sociological analysis)^๒ แต่ในที่นี้ขออนุญาตว่า กระบวนทัศน์ หมายถึงความคิด

ต่อมา โทมัสเอส.คูห์น (Thomas S. Kuhn) นำคำว่า Paradigm มาใช้ในหนังสือ โครงสร้างการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ (The Structure of Scientific Revolutions) ในความหมายว่า เป็นความสำนึกหรือกลุ่ม (Group Consciousness) ของนักวิทยาศาสตร์ในแต่ละยุคที่ยอมรับร่วมกัน โดยกระบวนทัศน์จะมีอิทธิพลต่อความคิด และการวิจัยของนักวิทยาศาสตร์^๓ โทมัสคูห์นให้ความหมายของ กระบวนทัศน์ว่า ความสำเร็จทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างเป็นสากล กระทั่งเป็นตัวแบบของแนวคิด ค่านิยม ความเชื่อในการมองปัญหา

^๒รณนันทิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐.

^๓พริตจ็อบคาปรั้า, *จุดเปลี่ยนแห่งคริสต์ศตวรรษ เล่ม ๑*, หน้า เชิงอรรดคำปรารภของผู้เขียน.

^๔โกศล ช่อผกา, “พุทธกระบวนทัศน์เชิงนิเวศวิทยาแนวลึก”, หน้า ๑๐.

^๕อนุช อาภาภิรม, *เทคโนโลยีปฏิวัติโลก : สู้สังคมความรู้และยั่งยืน*, (กรุงเทพมหานคร : โครงการวิถีทรรศน์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๓.

และวิธีการแก้ปัญหาของชุมชน^๕ และเรียกความสำเร็จทางวิทยาศาสตร์ดังกล่าวว่า Normal Science คือ เป็นกระแสหลักหรือต้นแบบที่มีอิทธิพลเหนือความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และการปฏิบัติของกลุ่มคนส่วนใหญ่ในช่วงเวลาหนึ่ง จนกระทั่งเกิดการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Revolution) เมื่อความรู้เดิมไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ใหม่ๆ ได้ หรือมีการค้นพบใหม่เกิดขึ้น การปฏิวัติดังกล่าว ทำให้เกิดการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) ไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง กลายเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ (New Paradigm) ซึ่งคนทั่วไปในชุมชนนั้นเห็นพ้องให้เป็นแนวทางการปฏิบัติใหม่

กล่าวได้ว่ากระบวนทัศน์ หมายถึงความคิดใหม่ของมนุษย์ในนำไปปฏิบัติให้เกิดการเปลี่ยนชีวิต เปลี่ยนพฤติกรรมบนพื้นฐานของความเชื่อว่าชีวิตต้องได้ดีกว่าเดิม ซึ่งมีตัวอย่างให้เห็นมากมายทั้งนักศึกษานักวิทยาศาสตร์ นักการเมือง นักสังคมวิทยา นักเศรษฐกิจ และนักธุรกิจ แต่ในที่นี้จะขอนำตัวอย่างของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ทรงเป็นต้นแบบของนักเปลี่ยนวิธีคิดนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมจนได้บรรลุธรรมชั้นสูงตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าของครูของมนุษย์และเทวดา ดังนั้นกระบวนทัศน์ต้องเป็นแรงกระตุ้น หรือความต้องการที่มีเป้าหมายชัดเจน มิใช่เกิดขึ้นเองโดยลอยๆ อาจจะเป็นมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับ

อุดมการณ์ จากแนวคิดตรงนี้ก็ต้อไปศึกษากระบวนทัศน์ของพระพุทธเจ้าว่ามีจุดเริ่มต้นอย่างไร

ลองมาศึกษาหลังพระพุทธเจ้าตรัสรู้ใหม่ จะสังเกตเห็นว่าในช่วงที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ใหม่ๆ คราวประทับอยู่ณคควงต้นอชปาลนิโครธนั้นทรงเกิดความดำริขึ้นในพระทัยว่าธรรมที่พระองค์ได้บรรลุแล้วนี้ลึกซึ้งเห็นได้ยากรู้ตามได้ยากสงบประณีตไม่เป็นวิสัยแห่งตรรกะ ละเอียดบัณฑิตเท่านั้นจึงจะรู้ได้ สำหรับหมู่ประชาชนที่ยังรีนรมย์ยินดีเพลิดเพลินในกามคุณ ๕ ฐานอันนี้ย่อมเป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก กล่าวคือ ความสงบแห่งสังขารทั้งปวงความสลัดอุปัทพ์ทั้งปวงความสิ้นตัณหาวิราคะนิโรธนิพพานทรงพระ “พระพุทธองค์กล่าวว่า ถ้าตถาคตจะพึงแสดงธรรมและทำให้ผู้อื่นจะไม่เข้าใจซึ่งต่อพระองค์ ข้อนั้นก็จะพึงเป็นความเหน็ดเหนื่อยเปล่าแก่เราจะพึงเป็นความลำบากเปล่าแก่เรา”^๖

อย่างไรก็ดีด้วยอาศัยพระกรุณาในหมู่สัตว์ทรงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุทรงทราบว่ามีสัตว์ทั้งหลายผู้มีกิเลสน้อยก็มี มีกิเลสมากก็มี มีอินทรีย์แก่กล้าก็มี มีอินทรีย์อ่อนก็มีบางพวกสอนให้รู้ได้ง่าย บางพวกสอนให้รู้ได้ยาก บางพวกมักเห็นปรโลกและโทษว่าน่ากลัวก็มี บางพวกมักไม่เห็นปรโลกและโทษว่าน่ากลัวก็มีทรงเปรียบเทียบในยัสต์ว์เหมือนดอกบัว ๓ เหล่าคือ “บางดอกที่เกิดในน้ำเจริญในน้ำยังไม่พ้นน้ำจมอยู่ในน้ำ บางดอกที่เกิดในน้ำเจริญในน้ำอยู่เสมอน้ำ บางดอกที่เกิดในน้ำเจริญในน้ำ ขึ้นพ้นน้ำ ไม่แต่น้ำ” จากพุทธพจน์นี้พระพุทธองค์ทรงเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ว่า อย่างไรเสียพระองค์จะทรงสอนประชาชนหลังจากพระองค์ทรงตรวจดูสัตว์โลกโดยหน้าที่ของความเป็นพระพุทธเจ้า หรืออย่างไรก็ตาม แต่นี้คือพระองค์ทรงเชื่อมั่นว่าหนทางที่พระองค์ทรงปฏิบัติมาได้ผล พระพุทธองค์จึงทรงตั้งพระทัยจะ

^๕Khun, Thomas S., *The Structure of Scientific Revolutions*, 6th ed., (Chicago: The University of Chicago Press, 1975), p. viii อ้างใน อรศรี งามวิทย์พงศ์, “กระบวนทัศน์และการจัดการความยากจนในชนบทไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑-๘ : พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๔๔”, *วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔.

^๖วิ.ม. (ไทย) ๔/๗/๑๑.

^๗วิ.ม. (ไทย) ๔/๙/๑๔.

สอนพุทธบริษัทต่อไป ดังคำประกาศเป็นนโยบาย ในการออกเผยแผ่คำสอนในครั้งแรกแก่พระสงฆ์ ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็ พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้นมีความงามในท่ามกลางและมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตาน้อยมีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรมภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม”^{๘๘}

การที่ทรงยืนยันว่า พระพุทธองค์ก็จักเสด็จไปอุรุเวลาเสนานิคม ก็ยิ่งแสดงถึงการวางแผนในการประกาศศาสนาของพระองค์เป็นอย่างดี โดยทรงใช้ยุทธวิธีปราบทิวฐิของชฎิลสามพี่น้อง ซึ่งเป็นเจ้าลัทธินิโฆชาไฟ มีบริวารรวมกันจำนวน ๑,๐๐๐ คน เป็นที่เคารพนับถือของชาวมครในสมัยนั้นมาก และที่ทรงดำเนินการสำเร็จเป็นผลให้ชฎิลสามพี่น้องพร้อมบริวารเข้ามาอุปสมบทใน พระพุทธศาสนา^{๘๙} ดร. ซี.เอส. อุปาสก ตั้งข้อสังเกตว่า พวกชฎิล ปริพาชก และนิครนถ์ต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนบำเพ็ญพรตอยู่ในบริเวณใกล้เคียงพุทธคยา พระพุทธองค์ทรงรู้จักตั้งต้นหนาบางดี จึงทรงวางแผนเปลี่ยนใจให้นับถือพระพุทธศาสนาได้ง่าย^{๙๐} ต่อแต่นั้น ก็เสด็จ

ไปโปรดพระเจ้าพิมพิสารแห่งแคว้นมคธ จนหันมานับถือพระพุทธศาสนา พร้อมกับคบหาดีและพรหมมณ^{๙๑}

โดยสรุปก็คือ ทรงปราบพยศเจ้าลัทธินิโฆชาไฟให้มาเป็นสาวกได้ โดยเฉพาะได้พระเจ้าพิมพิสารแห่งแคว้นมคธมาเป็นองค์อุปถัมภ์ และเหตุการณ์นี้จะโยงใยถึงพระเจ้าปเสนทิโกศล กษัตริย์แห่งแคว้นโกศลซึ่งมีอำนาจเหนือกรุงกบิลพัสดุ์อยู่แล้วสืบต่อไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหลังจากนี้ สิ่งเหล่านี้ย่อมยืนยันถึงพระกุศโลบายในเปลี่ยนวิธี เปลี่ยนความเชื่อ หลักการปฏิบัติของพระพุทธเจ้า ดังเช่นพระองค์ทรงนิยามการบูชาไฟแบบภายนอก ให้เข้าใจความคิดใหม่ที่อยู่ตนเอง ไฟ คือกิเลสทำให้มนุษย์ทั้งหลายเป็นทุกข์ มิใช่ทางพ้นทุกข์ที่แท้จริง ซึ่งกระบวนการเปลี่ยนความคิดชฎิล ๓ พี่น้องได้ตรงนี้เป็นเรื่องที่น่าสนใจ เพราะเป็นการเปลี่ยนความเชื่อใหม่ของเจ้าสำนักปฏิบัติแบบชฎิล ซึ่งเมื่อศึกษาพื้นฐานตั้งตนเป็นเจ้าสำนักมานาน มีบริวารเป็นจำนวนมาก และรากฐานความเชื่อการบูชาไฟ แสดงให้เห็นเทคนิคการสอนการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ ของพระพุทธองค์ที่น่าสนใจดังแผนภูมิดังนี้

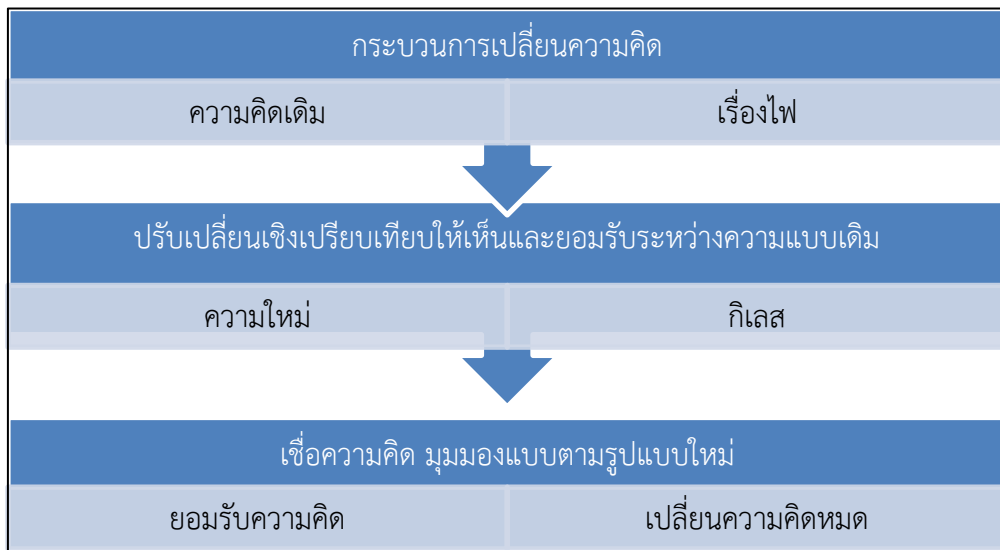
^{๘๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๘๙} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๗-๕๔/๔๗-๖๖.

^{๙๐} C.S. Upasak, “The Role of UruvelaKassapa in the Spread of Early Buddhism”, in A.K. Narain, **Studies in Pali&**

Buddhism, (Delhi : B.R. Publishing Corporation, 1969), pp. 369-374.

^{๙๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๕-๕๖.

แผนภูมิแสดงกระบวนการเปลี่ยนความคิด

อีกเหตุการณ์หนึ่ง สังคมเดิมของประชาชนในอินเดียได้ถูกแบ่งชั้นวรรณะโดยประการทั้งปวง ตั้งแต่การสมรส การเกิด การศึกษา การอาชีพ การเป็นอยู่ และการตาย เป็นที่สุด แม้แต่การปฏิบัติธรรมก็คงเป็นไปตามวรรณะ ไม่ปรากฏมีศาสนาเจ้าลัทธิคนใดสอนถึงลัทธิเสมอภาคในธรรมปฏิบัติ เมื่อพระพุทธเจ้าผู้อยู่ในวรรณะกษัตริย์ทรงสั่งสอนว่า กษัตริย์ พราหมณ์ ไวศยะ หรือศูทร ก็ตาม เมื่อทำบาปก็ไปสู่ทุกคติเสมอกัน เมื่อทำบุญกุศลก็ไปสู่ทุกคติเสมอกัน และทรงบัญญัติว่า ผู้อุปสมบทในพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นวรรณะใด ต้องเคารพกันตามอายุพรรษาเสมอกัน เพราะฉะนั้นพระองค์จึงได้รับความนับถือของประชาชนทุกชั้นวรรณะ นับว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงมีพระคุณน่าเลื่อมใส มีพระประวัติน่าศึกษาจริง ๆ^๑

นี่ก็เป็นกระบวนการหนึ่งที่พระพุทธองค์ทรงเปลี่ยนวิถีคิดเรื่องวรรณะเข้ามาบรรพชา

อุปสมบทในพระพุทธศาสนา โดยพระองค์ใช้กฎหมาย ง่าย ๆว่า เมื่อเป็นพุทธสาวกในพระพุทธศาสนาแล้ว ทุกคนมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน เพราะพระองค์ทรงวางหลักพระธรรมวินัยเท่านั้นที่สำคัญที่สุดในการพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์

การวางกระบวนการทัศน์สำหรับการบรรพชาอุปสมบทของสตรีในพระพุทธศาสนา

การบรรพชาอุปสมบทของสตรี ก็ถือว่าการเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ใหม่ เพราะจุดมุ่งหมายของการเผยแผ่พระศาสนาของพระองค์จนถึงขั้นมีผู้เลื่อมใสใคร่ขอบวชแต่แรกๆ ก็ล้วนเป็นกุลบุตรคือเพศชายทั้งนั้น การบัญญัติสิกขาบทจึงเป็นลักษณะเน้นการกระทำของบุรุษเพศ เมื่อพระนางมหาปชาบดีโคตมี มาทูลขอบรรพชาอุปสมบท ทรงปฏิเสธถึง ๓ ครั้ง ทำให้พระนางเสียพระทัย ต่อมาทรงปลงพระเกศา ทรงนุ่งห่มผ้ากาสาเยะ ไปกั้นแสงอยู่ที่ซุ้มประตูชั้นนอกของกุฎาคารศาลา ในป่ามหาวัน เขตกรุงเวสาลี พระอานนท์ทราบจึงสอบถาม พระนางทรงเล่าให้ฟังว่าประสงคืจะบวช ไปทูลขอพระพุทธเจ้าถึง ๓

^๑ พระเทพวิสุทธิเมธี (เงื่อม อินทปณฺโณ), **พุทธประวัติปริเฉทที่ ๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๘๔-๘๕.

ครั้ง แต่ไม่ทรงอนุญาตให้บวช เลยเสียพระทัยมาก จึงทรงปลงพระเกศา ครองผ้ากาสาเยมาเย็นกันแสงอยู่อย่างนี้

พระอานนท์ปลอบพระทัยพระนางแล้วเข้าไปทูลขอให้พระพุทธเจ้าประทานการบรรพชาอุปสมบทให้แก่พระเจ้าน้านาง ตรัสปฏิเสธเช่นเดียวกับที่ตรัสกะพระนางมหาปชาบดีโคตมีว่า “อย่าเลย อานนท์ เธออย่าชอบใจการที่ มาตุคามได้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้เลย” ดังนี้ถึง ๓ ครั้ง พระอานนท์ใช้อุบายกราบทูลถามว่า สตรีถ้าหากออกบวชในพระธรรมวินัยนี้ จะสามารถบรรลุธรรมตั้งแต่พระโสดาบันถึงพระอรหันต์ได้หรือไม่ ตรัสตอบว่า ได้ พระอานนท์ได้โอกาสกราบทูลว่า ถ้าสตรีออกบวชแล้วสามารถบรรลุธรรม (เช่นเดียวกับบุรุษ) ได้แล้ว พระเจ้าน้านางทรงมีอุปการะมาก เคยถวายอภิบาลเมื่อพระพุทธองค์ทรงพระเยาว์ เมื่อพระพุทธมารดาสวรรคตแล้ว ขอพระองค์โปรดให้พระเจ้าน้านางบรรพชาอุปสมบทเถิด

พระพุทธเจ้าจึงทรงประทานอนุญาตให้พระนางมหาปชาบดีโคตมีอุปสมบท โดยทรงตั้งเงื่อนไขที่รับครุธรรม ๘ ประการ เมื่อพระอานนท์ไปทูลพระเจ้าน้านาง พระนางทรงยินดี ปฏิญาณรับครุธรรม ๘ ประการ^๒ จึงถือว่าเท่ากับได้รับการอุปสมบทโดยตรงจากพระพุทธเจ้าแล้ว

ในความคิดของปุถุชนโดยทั่วไป คงต้องกล่าวว่าเรื่องการบรรพชาอุปสมบทของสตรีนั้น พระพุทธเจ้ามิได้ทรงคาดคิดวางแผนไว้ก่อน เมื่อต้องทรงตัดสินใจพระทัยยอมให้พระเจ้าน้านางมหาปชาบดีโคตมีอุปสมบทด้วยอุบายการทูลของพระอานนท์ คงต้องใช้คำว่า “จำใจ” เพราะตรัสเรื่องนี้กะพระอานนท์ต่อมาว่า

อานนท์ ถ้ามาตุคามจะไม่ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้แล้ว พรหมจรรย์ (หมายถึงพระพุทธศาสนา) จะดำรงอยู่ได้นาน สัทธรรมจะดำรงอยู่ถึง ๑,๐๐๐ ปี แต่เพราะมาตุคามออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้แล้ว บัดนี้พรหมจรรย์จะดำรงอยู่ได้ไม่นาน สัทธรรมจะตั้งอยู่ได้เพียง ๕๐๐ ปีเท่านั้น^๓

ที่ว่าสัทธรรมจะตั้งอยู่ได้เพียง ๕๐๐ ปี หมายความว่า ถ้าสตรีบวชโดยไม่ได้บัญญัติครุธรรมไว้ก่อน เวลาผ่านไป ๕๐๐ ปี ก็จะไม่มีการเห็นผู้บรรลุปฏิสัมภิทา แต่เมื่อบัญญัติครุธรรมไว้ก่อนที่สตรีจะบวช ในระยะเวลา ๑,๐๐๐ ปี ก็ยังมีพระอรหันต์ผู้บรรลุปฏิสัมภิทาอยู่ ผ่านไปอีก ๑,๐๐๐ ปี ก็ยังมีพระอนาคามีอยู่ ผ่านไปอีก ๑,๐๐๐ ปี ก็ยังมี พระสกทาคามีอยู่ ผ่านไปอีก ๑,๐๐๐ ปี ก็ยังมีพระโสดาบันอยู่ สรุปว่าปฏิเวธสัทธรรมจะดำรงอยู่ได้ ๕,๐๐๐ ปี แม้ปริยัติก็ดำรงอยู่ได้ ๕,๐๐๐ ปี เพราะปริยัติกับปฏิเวธต่างเกื้อกูลกัน^๔

การที่พระพุทธศาสนาจะเสื่อมสูญเร็วกว่าปกติถ้ามีสตรีเข้ามาอุปสมบท เหตุผลไม่ใช่เพราะสตรีขาดศักยภาพในการบรรลุธรรม แต่เป็นปัญหาที่เกิดจากข้อจำกัดทางเพศ ๑ ความยุ่งยากที่เกิดมีผลกระทบสตรีเพศ ๑ คือมีปัญหา ระหว่างภิกษุซึ่งเป็นเพศชายและภิกษุณีหรือสิกขมานาซึ่งเป็นเพศหญิง เมื่ออยู่ใกล้กัน โอกาสที่จะเกิดปัญหาล่วงละเมิดทางเพศของผู้ยังเป็นปุถุชนมีมาก ทั้งภัยจากผู้ชายภายนอกที่กระทำต่อภิกษุณี สิกขมานาและสามเณรี ผู้ตกเป็นเหยื่อมีมากมาย และก็เป็นที่จริงตามที่กล่าวไว้ในพระวินัยภิกษุณีวิวัฏฐก และพระวินัยจุฬวรรค

เรื่องภิกษุณีมีปัญหากเกิดขึ้นมากดังกล่าวก่อนแล้ว และในทางพระพุทธศาสนา ถือว่า

^๒ วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๐๒-๔๐๓-๓๑๓-๓๑๔.

^๓ วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๐๓/๓๑๔.

^๔ วิ.อ. (บาลี) ๓/๔๐๗/๕๐๗-๗๐๗.

เป็นโอกาส ที่พระพุทธเจ้าต้องทรงตัดสินพระทัยปรับแผนที่แทรกเข้ามามากกว่าฝ่ายภิกษุสงฆ์ เช่นเรื่องบัญญัติสิกขาบทของภิกษุมี ๒๒๗ ข้อ แต่ของภิกษุณีมีถึง ๓๑๑ ข้อ^๕

แม้ว่าจะมีพระพุทธานุญาตให้สตรีบวชได้ ก็ทรงตัดสินพระทัยปรับแผนที่แตกต่างกันจากการให้บุรุษอุปสมบทใหม่หมด นอกจากเงื่อนไขกฎเหล็กอย่างครุธรรม ๘ และสิกขาบท ๓๑๑ แล้ว ยังมีเงื่อนไขข้อจำกัดของนางภิกษุณีอีกมาก เช่นคุณสมบัติของภิกษุณีที่จะเป็นปวัตตินี (อุปัชฌาย์) อุปสมบทสตรีอื่นได้ และเมื่อบวชจากฝ่ายภิกษุณีสงฆ์แล้ว ต้องบวชซ้ำจากฝ่ายภิกษุสงฆ์ด้วยอยู่ตติงตตถรรรมาจา ปกติภิกษุผู้มีคุณสมบัติครบถ้วน มีพรรษา ๑๐ ขึ้นไปก็เป็นอุปัชฌาย์ได้ แต่ภิกษุณีแม้มีคุณสมบัติครบถ้วนต้องมีพรรษา ๒๐ ขึ้นไป และต่อ ๒ ปี จะบวชสิกขมานาเป็นภิกษุณีได้แค่ ๑ รูป สามเณรีก่อนอุปสมบทต้องประพาศศีล ๖ ในบาลีสิกขาบทโดยไม่ขาดตกบกพร่องแม้แต่ข้อเดียวครบ ๒ ปี สงฆ์รับรองจึงจะอุปสมบทได้ เพียงแค่อุปสมบทวิธีก็ต้องทรงตัดสินพระทัยวางกฎเกณฑ์อย่างมากมายกว่าของภิกษุสงฆ์^๖

บทสรุป

จากแนวคิดกระบวนทัศน์ใหม่ของพระพุทธเจ้าดังกล่าว มิได้เกิดขึ้นเองแบบลอยๆ มีขั้นตอน มีวิธีการปฏิบัติโดยนำหลักความศรัทธา นำการเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจน ในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ เริ่มจากความเชื่อ ศรัทธา เข้าใจความจริงตามหลักพระธรรมวินัยเพราะเนื้อหาที่แท้จริงสามารถช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมพุทธบริษัทได้ ในที่สุดการเปลี่ยนความคิดตามหลักแห่งความจริงในพระธรรมวินัยที่ถูกต้องเมื่อเข้าใจหลักธรรมวินัยแล้ว จึงสามารถเปลี่ยนวิธีคิดได้ จะเห็นได้ว่าคำสอนของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎกทั้งหมด จำนวน ๕๔ เล่ม ของไทยโดยเนื้อหาสาระคำสอนเหล่านั้นล้วนมีจุดมุ่งหมายต้องการทรงเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ เพื่อให้พุทธบริษัทหลุดพ้นจากความทุกข์ เข้าถึงหลักคำสอนที่แท้จริง และปฏิบัติถูกหน้าที่ในดำเนินชีวิตโดยยึดหลักสัมมาทิฐิ

^๕ อ.อ.ก. (ไทย) ๒๓/๕๗/๓๓๙.

^๖ วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๒๕/๓๕๐-๓๕๒.

บรรณานุกรม

- โกศล ช่อผกา. “พุทธกระบวนทัศน์เชิงนิเวศวิทยาแนวลึก”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๒.
- พระเทพวิสุทธิเมธี (เงื่อม อินฺทปญฺโญ). **พุทธประวัติปริเฉทที่ ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: มหาเมฆกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- อนุช อาภาภิรม. **เทคโนโลยีปฏิวัติโลก : สู่มุ่งมั่นความรู้และยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : โครงการวิถึทรรศน์, ๒๕๕๓.
- อรศรี นามวิทย์พงศ์. “กระบวนทัศน์และการจัดการความยากจนในชนบทไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑-๘ : พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๔๔”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖.
- C.S. Upasak. “The Role of UruvelaKassapa in the Spread of Early Buddhism”, in A.K. Narain. **Studies in Pali& Buddhism**. Delhi : B.R. Publishing Corporation, 1969.
- Khun, Thomas S. **The Structure of Scientific Revolutions**, 6th ed., Chicago: The University of Chicago Press, 1975.